

УДК 378.016:81'243]:[378.015.3:159.952.13]
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.19-22

Бондар Галина Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри іноземних мов

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
galyna72bondar@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-7321-8137>

Іванчук Анна Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри іноземних мов

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
ivanchuck@meta.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4994-5035>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглядається проблема формування і розвитку пізнавального інтересу у студентів немовних факультетів при навчанні іноземної мови. Метою статті було розкриття істотних характеристик пізнавального інтересу при навчанні іноземної мови студентів. Проаналізовано тлумачення категорії «педагогічного інтересу», розкрито сутність понять «інтерес», «лінгвокраїнознавчий аспект», у сучасних дослідженнях. Доведено, що саме пізнавальний інтерес є основою фахової компетентності педагога і запорукою його успішної професійної діяльності при навчанні іноземної мови. При навчанні іноземної мови пізнавальний інтерес формується під час – використання бесід та доповідей з країнознавчої тематики; лекцій про значення та роль іноземної мови у навчанні та розвитку особистості; зустрічей та тематичних конференцій з носіями мови; листування з однолітками; випуск стендової інформації країнознавчої спрямованості; підготовка та проведення екскурсій тощо. Автором запропонований пізнавальний підхід до вивчення іноземної мови у ЗВО. Робиться акцент на забезпеченні ефективності діяльності педагогів. Визначено основні положення щодо діяльності педагогів: структуровано і організовано навчальний матеріал, які зв'язки різних елементів змісту предмета, як легко здійснюється доступ до предмета, які можливості адаптації змісту навчального матеріалу до конкретних студентів, а також розвиток цього змісту на різних рівнях - від розробників курсів до студентів. У процесі роботи було використано методи аналізу, синтезу, спостереження, бесіди та ін. Проблема формування пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови є надзвичайно актуальною. Лише педагог з розвиненим мисленням здатен вирішити задачі сучасної школи, зможе здійснювати ефективну взаємодію з учнями та створити цікаве освітнє середовище.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, педагогічна діяльність, проблемна задача, особистість.

Вступ. Проблема формування і розвитку пізнавального інтересу у студентів немовних факультетів, які вивчають іноземну мову, вкрай важлива в силу великих вимог, що пред'являються до рівня володіння іноземною мовою випускниками ЗВО. Знання іноземної мови стає необхідною частиною особистого та професійного життя людини, тому до іноземної мови, як ні до якого іншого навчального предмета, пред'являються особливо великі вимоги.

Пізнавальний інтерес робить процес пізнання захоплюючим, особистісно значущим для студентів, підвищує темпи і обсяг засвоєння матеріалу, так як сприяє продуктивному вивченню іноземної мови.

Інтерес до пізнання є одним із елементів, що вивільняють механізм сприйняття та створюють умови для активізації пізнавальної діяльності. Пізнавальний інтерес являє собою інтерес до дії, цілеспрямований пошук кращих шляхів і рішень пізнавальних завдань, пов'язаний із зусиллями у подоланні перешкод і є важливим стимулом у розвитку таких якостей особистості, як цілеспрямованість, наполегливість та працьовитість, які є необхідними для вивчення іноземної мови.

Пізнавальний інтерес усуває протиріччя, викликані труднощами адаптації студентів до умов ЗВО, тобто протиріччя між старими уявленнями студентів про цілі навчання, що сформувався до вступу до ЗВО, та новими вимогами, які сприяють удосконаленню навчально-пізнавальної діяльності студентів. Пізнавальний інтерес забезпечує вибір на вирішення важких завдань, що мають істотну пізнавальну цін-

ність. Ситуація підвищеного інтересу до навчального предмета значно зменшує кількість помилок під час виконання завдань та запобігає виникненню можливих небажаних конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічних робіт сприяв виявленню сучасного стану проблеми пізнавального інтересу до іноземної мови. Різні аспекти проблеми розвитку пізнавального інтересу досліджено Н.М.Бібік, Л.П.Терлецькою, А.Я.Боднар, Н.Г.Макаренко, Н.О.Бойко та ін. У роботах О.В.Лях, О.С.Казачінер, О.О.Чевичелової, Д.Ольшанського описано показники пізнавального інтересу студентів немовних факультетів до іноземної мови [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

У роботі Л.П.Терлецької зазначено, що такі вчені, як Т.Г.Єгоров, Е.Ш.Натанзон, П.О.Рудін, О.Г.Ковальов, даючи визначення інтересу, стверджують, що його головною ознакою може бути тільки стійке позитивне емоційне ставлення особистості до об'єкта. Вони вважають емоції рушійною силою, що може активізувати і гальмувати процес пізнання, впливати на працездатність людини [7, с.173].

Заслугове на увагу також дослідження А.Я.Боднар, де зазначено, що інтерес як дуже складна і вагома для особистості категорія має багато трактувань:

– вибіркова спрямованість людини, її уваги (Т.Рибо, Н.Добринін), її думок, помислів (С. Рубінштейн);

– прояв розумової та емоційної активності (Е. Строні, С. Рубінштейн);

- активатор різноманітних почуттів (Д.Фрейн) і своєрідна чуттєвість дитини (Ш. Бюлер);
- своєрідний сплав емоційно-вольових та інтелектуальних процесів, які підвищують активність, свідомість і діяльність людини (Л.Гордон);
- структура, що складається з потреб (Ш.Бюлер);
- активно-пізнавальне (В.Мясіщев, В.Іванов), емоційно-пізнавальне (Н.Морозова) ставлення людини до світу;
- специфічне ставлення особистості до об'єкта, викликане усвідомленням його значення та емоційно-привабливістю (О.Ковальов) [2, с.33].

Таким чином, поняття «інтерес», як зазначає О.О.Чевичелова відображає безліч значущих процесів – від одиничних (увага) до їх сукупності, воно знаходить своє відображення в тенденціях, потребах, відносинах. Слід зазначити, що, на думку більшості дослідників, для наявності будь-якого виду інтересу до предмета неодмінними є дві обставини: наявність потреби в ньому та позитивне переживання цієї потреби. І те й інше входить практично в усі визначення інтересу, запропоновані різними авторами [8, с.587].

Незважаючи на різноманіття підходів, проблема пізнавального інтересу вивчена далеко не повно. Докладнішого розгляду вимагає питання формування інтересу до вивчення іноземної мови у студентів немовних факультетів. Відсутні науково обґрунтовані педагогічні рекомендації щодо навчання іноземної мови студентів немовних факультетів, не розроблені дидактичні питання утримання, засобів, форм та методів навчання. Переважна нині методика викладання іноземної мови у ЗВО не враховує особливості формування інтересу до цього предмета у студентів немовних факультетів та не забезпечує умов для його розвитку.

Мета статті: дослідити особливості формування і розвитку пізнавального інтересу студентів немовних факультетів засобами лінгвокраїнознавства у процесі навчання іноземної мови. Для досягнення визначеної мети використовувався наступний **метод дослідження:** описово-аналітичний метод (теоретичне порівняння, узагальнення та систематизація наукової, філософської, психолого-педагогічної та науково-методичної літератури з дидактики, психології, мовознавства, методики навчання філологічних дисциплін; вивчення та аналіз навчальних програм, підручників і навчальних посібників з теоретичних та практичних дисциплін філологічного профілю) дав змогу розкрити стан розробленості досліджуваної проблеми, її актуальність та шляхи визначення напрямів подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. При дослідженні ефективності процесу формування пізнавального інтересу перша зустріч з навчальним матеріалом є важливим моментом. Саме від того, як представлений навчальний матеріал студентам, яке відношення до себе він викликає, яка роль педагога в цій зустрічі, буде залежати успішність засвоєння студентами навчального матеріалу.

Отже, засвоєння навчального матеріалу студентами залежить від організації всього навчального процесу, самої навчальної діяльності, від того, який педагог навчає, як ставляться студенти до навчального предмету і від безлічі інших самих різних чинників. Тому, чим повніше враховуються педагогом ці фактори, тим більше підстав для успішної організації засвоєння як головної ланки формування пізнавального інтересу студентів ЗВО.

Глибокі наукові знання, педагогічна майстерність, об'єктивність педагогічного спілкування – це ті умови, що каталізують формування студентської

самосвідомості, які сприятимуть формуванню пізнавального інтересу. Відповідно ефективність діяльності педагогів визначається тим, як структуровано і організовано навчальний матеріал, які зв'язки різних елементів змісту предмета, як легко здійснюється доступ до предмета, які можливості адаптації змісту навчального матеріалу до конкретних студентів, а також розвиток цього змісту на різних рівнях – від розробників курсів до студентів. Перед педагогічним колективом стоїть завдання навчити планувати, організовувати свою навчальну діяльність. Подібна постановка питання вимагає спочатку визначення самих навчальних дій, які необхідні для успішного навчання, програми їх виконання на конкретному навчальному матеріалі і чіткої організації вправ по формуванню пізнавального інтересу.

Враховуючи специфіку викладання іноземної мови, найбільш доцільним є використання лінгвокраїнознавчого аспекту для розвитку пізнавальних інтересів студентів. Лінгвокраїнознавчий аспект викладання іноземної мови поєднує в собі навчання іноземної мови та певні відомості про країни, мова яких вивчається. Головною його метою є забезпечення комунікативної компетенції в міжкультурній комунікації через адекватне сприйняття мови співрозмовника та автентичних текстів. Лінгвокраїнознавчий підхід до навчання іноземної мови студентів немовних факультетів забезпечує більш ефективне рішення загальноосвітніх, розвиваючих та практичних завдань та містить великі можливості для виникнення та подальшої підтримки пізнавального інтересу.

При навчанні студентів немовних факультетів ЗВО іноземної мови доцільним є використання бесід та доповідей з країнознавчої тематики, лекцій про значення та роль іноземної мови у навчанні та розвитку особистості, зустрічей та тематичних конференцій з носіями мови, листування з однолітками, випуск стендової інформації країнознавчої спрямованості, підготовка та написання рефератів з країнознавства, ситуаційно-рольові ігри, країнознавчі вікторини та олімпіади, підготовка та проведення екскурсій, участь у мистецькій самодіяльності.

Отже, використання лінгвокраїнознавчого аспекту при навчанні іноземної мови передбачає поєднання в навчальному процесі власне мовного матеріалу та відомостей зі сфери культури. Таке поєднання елементів країнознавства з мовними явищами, які є не тільки засобом комунікації, а й як способом ознайомлення з новою дійсністю, є необхідністю для практичного оволодіння іноземною мовою.

Формуванню пізнавального інтересу студентів сприяє також і проблемне навчання, семінари-дослідження, практичні заняття із застосуванням групових форм роботи та ін. Для створення проблемної ситуації на занятті буває досить показати фотографії, наприклад, представника флори чи фауни, невеликого фрагмента мультиплікаційного або художнього фільму із завданням прокоментувати побачене і почути. Використання мультимедійних засобів має великі можливості для творчості студентів при підготовці до практичних занять. Це і створення анімацій, відеокліпів, кросвордів, короткометражних відеофільмів, що їм цілком під силу, особливо із застосуванням групових форм роботи. Адже ефективність розробки курсів залежить від багатьох параметрів, перш за все від того, наскільки зміст навчально-творчої діяльності відповідає її цілям, наскільки повно і обґрунтовано використовуються нові технологічні можливості формування пізнавального інтересу.

Особливість роботи з формування та розвитку

пізнавального інтересу до іноземної мови у студентів немовних факультетів полягала в тому, що обов'язково враховувалася інтеграція даної навчальної дисципліни у предмети професійного циклу. Форми роботи з активізації інтересу до іноземної мови мають різний характер (колективний, груповий, індивідуальний) залежно від конкретних навчальних цілей та завдань на різних етапах навчання іноземної мови студентів немовних факультетів. Різна міра сформованості інтересу до іноземної мови у студентів створювала необхідність диференційованого підходу до проведеної роботи. Навчання іноземної мови студентів з наявним інтересом до даного навчального предмета спиралося на більш поглиблену і самостійну роботу з вивчення іноземної мови і на розширення практичної діяльності з її використання. Зі студентами, у яких інтерес до іноземної мови був відсутній, робота починалася з ліквідації прогалин у знаннях, що включала роботу з підручником, словником, методичними розробками для самостійної роботи, додаткову роботу на консультаціях.

До причин негативного ставлення студентів до предмету «іноземна мова» можна віднести: неправильне ставлення до навчання, труднощі засвоєння навчального матеріалу, не сформованість умінь та навичок навчальної роботи, небажання і невміння працювати, відсутність пізнавальних інтересів. У таких студентів наявні прогалини в знаннях, вони не розуміють, що відбувається на занятті, не беруть участі в роботі аудиторії (їм нудно), вважають, що педагог занадто багато вимагає і вже втратили надію на те, що зможуть навчитися читати і говорити іноземною мовою. В результаті у них формується переконання, що їм не потрібна іноземна мова. Не сприяє підвищенню інтересу до предмету і одноманітність викладання (діяльності вчителя) [5, с.265].

Отже, необхідно досягти максимальної ефективності навчання іноземної мови. Пізнавальний інтерес до іноземної мови в ЗВО характеризується стійкою спрямованістю студентів на оволодіння глибокими знаннями, практичними вміннями та навичками, усвідомленим розумінням ролі іноземної мови в міжкультурній комунікації та професійної діяльності.

Адже сьогодні важко переоцінити роль інозем-

ної мови у суспільстві. Важливість практичного вивчення даного навчального предмета зростає разом із потребою у мові як засобу спілкування. Сьогодні майбутній фахівець повинен бути готовий до участі в міжкультурній комунікації та до самостійного вдосконалення в подальшій професійній діяльності за допомогою іноземної мови. Успіх вивчення іноземної мови багато в чому визначається розумовою працездатністю студентів, яка знаходиться під впливом декількох факторів, зокрема інтересу.

Тому доречним є виявляти зацікавленість тих, хто навчається в тій чи іншій іноземній мові, а також знаходити вихід у реальну комунікацію та можливі мовні контакти у своїй країні та за кордоном. На практиці іншомовне спілкування може бути успішно здійснене у разі сформованості у студентів знань, умінь та навичок, володіння якими дозволить їм долучитися до соціокультурних цінностей країни мова, якої вивчається в умовах міжкультурної комунікації та сприятиме формуванню належної комунікативної компетентності. Для цього педагогу недостатньо просто викладати; необхідно викликати в студентів інтерес до даної галузі знань, оскільки управляти навчанням і всієї навчально-пізнавальною діяльністю студентів доцільно з позицій їх інтересів.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Узагальнюючи все вищезазначене можна зробити висновок, що пізнавальний інтерес визначає активність, самостійність і ініціативність студентів в навчально-пізнавальній та професійній діяльності, впливає на формування їх світогляду і є одним з чинників особистісного розвитку. Для системи вищої освіти пізнавальний інтерес необхідний через те, що саме на його основі формується активна пізнавальна позиція майбутнього фахівця. Позитивні результати, отримані під час проведення дослідження, не вирішують усіх проблем, пов'язаних з формуванням пізнавального інтересу до іноземної мови у студентів немовних факультетів. Перспективними є дослідження, які дозволять використання художньої культури та методичної системи країн, мова яких вивчається, її освоєння в контексті різних спеціальностей та освітніх установ при викладанні дисципліни «Іноземна мова».

Список використаної літератури

1. Бібік Н.М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів. Педагогічний дискурс. 2011. Вип. 10. С.53–56.
2. Боднар А.Я. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення. Наукові записки (Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота). 2014. Т. 162. С.32–38.
3. Бойко Н.О. Формування пізнавального інтересу у школярів у колективній діяльності. Придніпровський науковий вісник. 1998. № 71 (138). С.19–23.
4. Казачинер О. С. Формування пізнавального інтересу в учнів із низькою мотивацією до вивчення іноземної мови в середній загальноосвітній школі. Наукові записки кафедри педагогіки. 2015. Вип. 38. С.110–119.
5. Лях О. В. Шляхи розвитку в учнів інтересу до вивчення іноземної мови. Молодий вчений. 2016. № 10. С.265–269.
6. Ольшанський Д. Засоби стимулювання пізнавальних інтересів учнів на уроках іноземної мови. Рідна школа. 2004. № 5. С.54–60.
7. Терлецька Л.П. Пізнавальний інтерес як вирішальний чинник діяльнісної активізації учнів. Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2013. Вип. 111. С.172–178. U
8. Чевичелова О.О. Формування пізнавального інтересу студентів технічних ВНЗ до вивчення іноземної мови. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 43. С.587–592.

References

1. Bibik, N.M. (2011). Piznavalnyi interes yak umova subiektnosti navchannia molodshykh shkoliariv [Cognitive interest as a condition for the subjectivity of younger schoolchildren]. *Pedagogical discourse*, 10, 53–56. [in Ukrainian].
2. Bodnar, A. Ya. (2014). Shliakhy formuvannia piznavalnoho interesu osobystosti v protsesi profesiinoho samovyznachennia [Ways of forming the cognitive interest of the individual in the process of professional self-determination]. *Naukovi zapysky (Pedagogichni, psykholohichni nauky ta sotsialna robota)*, 162, 32–38. [in Ukrainian].
3. Boiko, N.O. (1998). Formuvannia piznavalnoho interesu u shkoliariv u kolektyvni diialnosti [The formation of schoolchildren cognitive interest in team work]. *Prydniprovskiyi naukovyi visnyk*, 71 (138), 19–23 [in Ukrainian].
4. Kazachiner, O.S. (2015). Formuvannia piznavalnoho interesu v uchniv iz nyzkoiu motyvatsiieiu do vyvchennia inozemnoi movy v serednii zahalnoosvitnii shkoli [The formation of pupils cognitive interest of pupils with low motivation to foreign language studying at secondary school]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 38, 110–119. [in Ukrainian].

5. Liakh, O.V. (2016). Shliakhy rozvytku v uchniv interesu do vyvchennia inozemnoi movy [Ways of developing pupils' interest to foreign language learning]. *Young scientist*, 10, 265–269. [in Ukrainian].
6. Olshanskyi, D. (2004). Zasoby stymuliuvannia piznavalnykh interesiv uchniv na urokakh inozemnoi movy [Means of stimulating pupils cognitive interests at foreign language lessons]. *Ridna shkola*, 5, 54–60 [in Ukrainian].
7. Terletska, L.P. (2013). Piznavalnyi interes yak vyrishalni chynnyk diialnisnoi aktyvizatsii uchniv [Cognitive interest as determinative factor of pupils activity activation]. *Scientific notes of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Series: Pedagogical and Historical Sciences*, 111, 172–178. [in Ukrainian].
8. Chevychelova, O.O. (2015). Formuvannia piznavalnogo interesu studentiv tekhnichnykh VNZ do vyvchennia inozemnoi movy [The formation of cognitive interest of students of technical universities to foreign language studying]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 43, 587–592. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 23.03.2022 р.

Стаття прийнята до друку 28.03.2022 р.

Bondar Galyna

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Foreign Languages
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine

Ivanchuk Anna

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Foreign Languages
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine

PECULIARITIES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTEREST AMONG STUDENTS OF NON-LINGUAL FACULTIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE

Abstract. The article considers the problem of the peculiarities of the formation and development of cognitive interest in students of non-language faculties in teaching a foreign language. The aim of the article – to reveal the essential characteristics of students' cognitive interest in learning a foreign language. The interpretation of the category of «pedagogical interest» is analyzed, the essence of the concepts «interest», «linguistic aspect», in modern research is revealed. It is proved that cognitive interest is the basis of professional competence of a teacher and the key to his successful professional activity in teaching a foreign language. When learning a foreign language, cognitive interest is formed during - the use of conversations and reports on local lore; lectures on the importance and role of a foreign language in the teaching and development of personality; – meetings and thematic conferences with native speakers; correspondence with peers; issue of poster information of local lore orientation; – preparation and conducting of excursions, etc. The author proposes a cognitive approach to learning a foreign language in educational institutions. Emphasis is placed on ensuring the effectiveness of teachers. The main provisions on the activities of teachers are defined: structured and organized educational material, the links between different elements of the subject content, how easy access to the subject, what are the possibilities of adapting the content of educational material to specific students, and the development of this content at different levels courses for students. In the process of work methods of analysis, synthesis, observation, conversation were used. The problem of forming a cognitive interest in learning a foreign language is extremely relevant. Only a teacher with developed thinking is able to solve the problems of a modern school, be able to interact effectively with students and create an interesting educational environment.

Key words: cognitive interest, pedagogical activity, problem task, personality.